EIROPAS
KOMISIJA

Briselē, 4.10.2013
COM(2013) 683 final

KOMISIJAS ZIŅOJUMS PADOMEI UN EIROPAS PARLAMENTAM

par to, kā īstenota Padomes Direktīva 91/676/EEK attiecībā uz ūdeņu aizsardzību pret piesārņojumu, ko rada lauksaimnieciskas izcelsmes nitrāti, laikposmā no 2008. līdz 2011. gadam, pamatojoties uz dalībvalstu sniegtajiem ziņojumiem

{SWD(2013) 405 final}

KOMISIJAS ZIŅOJUMS PADOMEI UN EIROPAS PARLAMENTAM

par to, kā īstenota Padomes Direktīva 91/676/EEK attiecībā uz ūdeņu aizsardzību pret piesārņojumu, ko rada lauksaimnieciskas izcelsmes nitrāti, laikposmā no 2008. līdz 2011. gadam, pamatojoties uz dalībvalstu sniegtajiem ziņojumiem

1. IEVADS

Padomes Direktīvas 91/676/EEK (turpmāk "Nitrātu direktīva") mērķis ir samazināt ūdens piesārņojumu, ko rada lauksaimnieciskas izcelsmes nitrāti, un novērst turpmāku šādu piesārņojumu, nosakot dalībvalstīm vairākus īstenojamos pasākumus:

- ūdens monitorings visu veidu ūdensobjektos (attiecībā uz nitrātu koncentrāciju un trofisko stāvokli);
- to ūdeņu apzināšana, kuri ir piesārņoti vai kurus apdraud piesārņojuma risks, pēc direktīvas I pielikumā noteiktajiem kritērijiem;
- nitrātjutīgo zonu noteikšana; tās ir platības, no kurām piesārņojums nokļūst apzinātajos ūdeņos un vēl vairāk palielina piesārņojumu;
- tādu labas lauksaimniecības prakses kodeksu izveide, kuru īstenošanu veic brīvprātīgi visā dalībvalsts teritorijā;
- tādu rīcības programmu izveide, kuras ietver pasākumu kopumu, lai novērstu un samazinātu nitrātu piesārņojumu ūdenī, un kuru īstenošana ir obligāta noteiktās nitrātjutīgajās zonās vai visā teritorijā;
- nitrātjutīgo zonu noteikšanas un rīcības programmu pārskatīšana un iespējamā mainīšana vismaz reizi četros gados, kā arī
- progresa ziņojuma par direktīvas īstenošanu iesniegšana Komisijai reizi četros gados.

Ziņojumos, kurus dalībvalstis iesniedz atbilstoši Nitrātu direktīvas 10. pantam, ir jo īpaši jāiekļauj informācija, kas saistīta ar labas lauksaimniecības prakses kodeksiem, noteiktajām nitrātjutīgajām zonām, ūdens monitoringa rezultātiem, un attiecībā uz nitrātjutīgajām zonām sagatavoto rīcības programmu galveno aspektu kopsavilkums.

Pamatojoties uz minētajiem ziņojumiem, ar šo ziņojumu tiek izpildīts Komisijas pienākums atbilstoši 11. pantam. Ziņojuma pamatā galvenokārt ir dalībvalstu iesniegtā informācija par laikposmu no 2008. līdz 2011. gadam, un tam ir pievienots Komisijas dienestu darba dokuments (SEC(2013)xxx), kurā iekļautas kartes un tabulas ar rādītājiem attiecībā uz lauksaimniecībā izmantotā mēslojuma radīto apdraudējumu, ūdens kvalitāti un noteiktajām nitrātjutīgajām zonām — gan par ES kopumā, gan par katru dalībvalsti.

Šī ir otrā reize, kad visas 27 dalībvalstis ir iesniegušas ziņojumus. Tagad ir iespējams veikt salīdzināšanu ar iepriekšējo ziņošanas periodu par visām dalībvalstīm. Ziņojumi tika iesniegti 2012. gadā, bet papildu informācija iesniegta 2013. gada sākumā.

2. LAUKSAIMNIECISKĀS DARBĪBAS IZRAISĪTĀ PIESĀRŅOJUMA IZMAIŅAS

Lauksaimniecības dzīvnieki

Lauksaimniecības dzīvnieki ir viens no galvenajiem lauksaimniecības radītā vides piesārņojuma avotiem. Liela šo dzīvnieku skaita koncentrācija vietējā vai reģionālā līmenī rada īpaši augstus riskus videi, jo saražoto kūtsmēslu daudzums nav samērīgs ar pieejamajām zemes platībām un kultūraugu vajadzībām. Šis nesamērīgums rada mēslojuma pārpalikumu, kas, ja netiek izvests no attiecīgā reģiona, agrāk vai vēlāk tiek novadīts ūdeņos (nitrāti un fosfāti) un gaisā (amonjaks un slāpekļa oksīdi).

Tā kā ne visas dalībvalstis ir iesniegušas vispusīgus datus par lauksaimniecības dzīvnieku skaitu[1], turpmāk ir izklāstīti no *Eurostat* iegūtie oficiālie statistikas dati.

Attiecībā uz liellopiem[2] salīdzinājums starp 2004.–2007. un 2008.–2011. gada ziņošanas periodiem liecina, ka to skaits ES-27 valstīs ir nedaudz samazinājies (- 2 %)[3]. Vislielākais relatīvais samazinājums bijis Rumānijā (-20 %), Maltā (-17 %), Bulgārijā (-13 %) un Slovākijā (-9 %), savukārt palielinājums novērots it sevišķi Nīderlandē (+6 %), Polijā (+4 %) un Francijā (+4 %).

ES-27 valstīs piena liellopu skaits 2008. līdz 2011. gada ziņošanas periodā bija samazinājies par 5 % salīdzinājumā ar 2004. līdz 2007. gadu[4]. Vislielākais relatīvais samazinājums bijis Rumānijā (-18 %), Slovākijā (-15 %), Spānijā (-14 %), Bulgārijā un Portugālē (-13 %), Igaunijā, Maltā un Grieķijā (-12 %), Ungārijā un Lietuvā (-11 %), savukārt šo liellopu skaits palielinājās Luksemburgā (+8 %), Nīderlandē (+4 %) un Dānijā (+3 %).

Cūku skaits ES-27 valstīs 2008. līdz 2011. gada ziņošanas periodā bija samazinājies par 5 % salīdzinājumā ar 2004. līdz 2007. gadu[5]. Vislielākais relatīvais samazinājums bijis Slovākijā (-36 %), Čehijas Republikā (-33 %), Slovēnijā (-28 %), Bulgārijā (-26 %), Polijā (-22 %), Ungārijā (-19 %), Maltā (-18 %), Lietuvā (-16 %) un Rumānijā (-14 %). Cūku skaits palielinājās Grieķijā (+10 %), Nīderlandē (+7 %), Luksemburgā (+6 %) un Igaunijā (+3 %).

Attiecībā uz mājputniem *Eurostat* dati ir pieejami tikai par 2003., 2005., 2007. un 2010. gadu[6] un liecina, ka, neraugoties uz lielajām atšķirībām starp dalībvalstīm, kopumā ES-27 valstīs izmaiņas nav notikušas. Mājputnu skaits ir būtiski palielinājies Latvijā (+28 %), Slovēnijā (+22 %), Austrijā (+19 %) un Nīderlandē (+13 %), bet samazinājies Kiprā (-21 %), Bulgārijā (-16 %), Igaunijā (-17 %), Somijā (-11 %) un Īrijā (-10 %).

Bija redzamas arī būtiskas aitu skaita atšķirības[7]; ievērojams relatīvais palielinājums salīdzinājumā ar iepriekšējo ziņošanas periodu vērojams Lietuvā (+67 %), savukārt ievērojams relatīvais samazinājums bijis Portugālē (-30 %), Nīderlandē (-28 %) un Polijā (-26 %).

---

1 Dalībvalstu iesniegtie dati ir norādīti dienestu darba dokumenta I sadaļas 1. tabulā.

2 "Liellopi" ietver visas liellopu kategorijas.

3 Sk. dienestu darba dokumenta I sadaļas 2.1. tabulu; procentuālās izmaiņas tika aprēķinātas kā izmaiņas vidējā rādītājā par 2008.–2011. gadu, salīdzinot ar vidējo rādītāju laikposmā no 2004. līdz 2007. gadam: [(vidējais rādītājs 2008.–2011. gadā) - (vidējais rādītājs 2004.–2007. gadā)]/[(vidējais rādītājs 2004.–2007. gadā)] x 100.

4 Sk. dienestu darba dokumenta I sadaļas 2.2. tabulu.

5 Sk. dienestu darba dokumenta I sadaļas 2.3. tabulu.

6 Sk. dienestu darba dokumenta I sadaļas 2.4. tabulu.

7 Sk. dienestu darba dokumenta I sadaļas 2.5. tabulu.

Kā liecina dalībvalstu paziņotie dati, kūtsmēslu slāpekļa daudzums salīdzinājumā ar iepriekšējo ziņošanas periodu samazinājies vairāk nekā par 10 % Čehijas Republikā, Lietuvā, Portugālē, Slovākijā, Spānijā un Ziemeļīrijā, savukārt palielinājies vairāk nekā par 10 % Kiprā, Ungārijā un Zviedrijā. Ne visas dalībvalstis ir paziņojušas datus par kūtsmēslu slāpekļa izmantošanu, tāpēc kopējo rādītāju par ES-27 valstīm nevar aprēķināt.

Minerālmēslu izmantošana

Saskaņā ar *Eurostat* un *Fertilizers Europe*[8] datiem slāpekļa minerālmēslu izmantošana ES-27 valstīs 2008.–2010. gada laikposmā bija samazinājusies par 6 % salīdzinājumā ar 2006.–2007. gadu[9]. Kopš 2010. gada slāpekļa minerālmēslu izmantošanas apjoms ir palicis nemainīgs[10]. Slāpekļa minerālmēslu patēriņš gadā ES valstīs pašlaik ir aptuveni 11 miljoni tonnu — gandrīz par 30 % zemāks nekā maksimālais rādītājs pirms divdesmit pieciem gadiem. Fosfora un kālija minerālmēslu patēriņš 2010. gadā bija aptuveni 2,5 miljoni tonnu — gandrīz par 70 % mazāks nekā maksimālais rādītājs 1980. gadu beigās[11].

Slāpekļa bilance un slāpekļa noplūdes vidē

Attiecībā uz slāpekļa bilanci dažādās dalībvalstīs var novērot lielas atšķirības. Lielas atšķirības var novērot arī attiecībā uz fosforu[12].

Informāciju par slāpekļa savienojumu noplūdēm vidē nav iesniegušas visas dalībvalstis[13]. Tomēr saskaņā ar pieejamiem datiem šādas noplūdes ir nedaudz samazinājušās. Lauksaimniecība joprojām ir galvenais vidē noplūdušo slāpekļa savienojumu avots tāpat kā iepriekšējos ziņošanas periodos. Relatīvais slāpekļa īpatsvars, ko rada lauksaimniecības dzīvnieku kūtsmēsli, minerālmēsli un citi piesārņojuma avoti, dažādās dalībvalstīs un vienas dalībvalsts robežās atšķiras atkarībā no daudziem faktoriem, tostarp no lauksaimniecības dzīvnieku blīvuma, jo īpaši dažās piekrastes teritorijās.

3. ŪDENS MONITORINGS, KVALITĀTE UN TENDENCES

Monitoringa tīkli

Gruntsūdeņi

Kopējais paziņotais gruntsūdeņu monitoringa staciju skaits ES-27 valstīs salīdzinājumā ar 2004.–2007. gada ziņošanas periodu ir palielinājies aptuveni par 10 % — līdz 33 493 stacijām 2008.–2011. gada ziņošanas periodā. Tīkla vidējais blīvums ES ir 8 stacijas uz 1000 km^2 zemes platības[14]. Vislielākais blīvums ir Maltā un Beļģijā ar attiecīgi gandrīz 130 un gandrīz 100 stacijām uz 1000 km^2 zemes platības, bet vismazākais — Somijā un Vācijā, proti, mazāk nekā viena stacija uz 1000 km^2.

8 *Fertilizers Europe* ir minerālmēslu ražotāju asociācija.

9 Sk. dienestu darba dokumenta I sadaļas 4. tabulu. Sadaļas 3. tabulā ir norādīti dalībvalstu paziņotie dati par minerālmēslu un kūtsmēslu slāpekļa izmantošanu gada laikā.

10 Sk. dienestu darba dokumenta I sadaļas 1. attēlu.

11 Sk. dienestu darba dokumenta I sadaļas 1. attēlu.

12 Sk. dienestu darba dokumenta I sadaļas 5. tabulu.

13 Pilnīgus datus iesniegušas tikai 15 dalībvalstis.

14 Sk. dienestu darba dokumenta I sadaļas 6. tabulu un 2. attēlu.

Vidējais paraugu ņemšanas biežums ES ir gandrīz trīs reizes gadā un svārstās no vienas reizes gadā Latvijā, Lietuvā un Dānijā līdz piecām reizēm gadā Apvienotajā Karalistē un Beļģijā[15].

Virszemes ūdeņi

Kopējais paziņotais saldūdens monitoringa staciju skaits ES-27 valstīs salīdzinājumā ar 2004.–2007. gada ziņošanas periodu ir palielinājies aptuveni par 9 % — līdz 29 018 stacijām 2008.–2011. gada ziņošanas periodā. Vidējais blīvums ES ir 6,9 stacijas uz 1000 km^2 zemes platības. Vislielākais tas ir Apvienotajā Karalistē un Beļģijā, bet vismazākais — Somijā, Grieķijā un Vācijā[16].

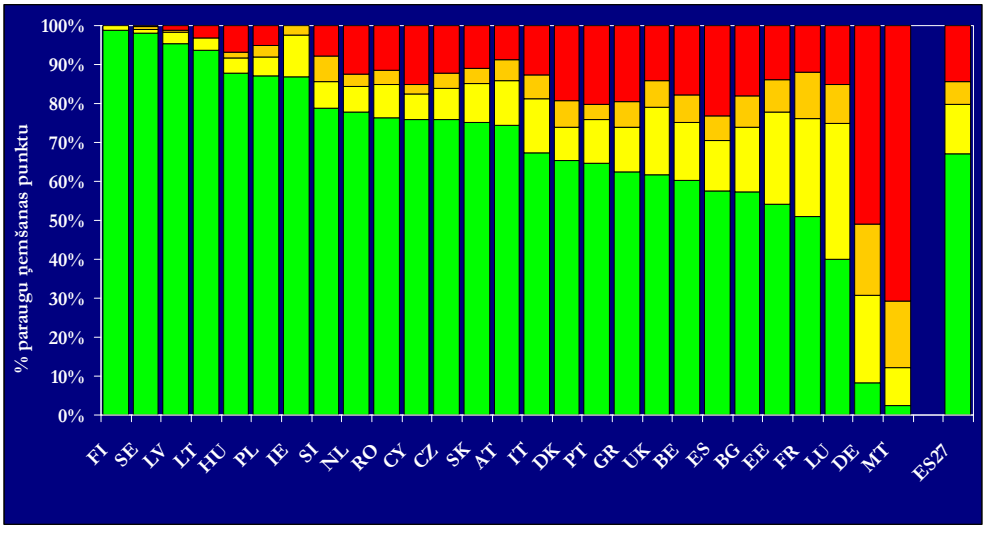
Attiecībā uz sālsūdeni kopējais monitoringa staciju skaits ES-27 valstīs salīdzinājumā ar iepriekšējo ziņošanas periodu ir palielinājies no 2577 līdz 3210 stacijām[17].

Virszemes ūdeņu paraugu ņemšanas biežums (visiem ūdensobjektiem) svārstās no 3 reizēm gadā Maltā un Grieķijā līdz gandrīz 60 reizēm gadā Dānijā[18].

Ūdens kvalitāte

Gruntsūdeņi

Laikposmā no 2008. līdz 2011. gadam ES-27 valstīs 14,4 % gruntsūdens staciju bija pārsniegti 50 mg nitrātu uz litru ūdens, bet 5,9 % staciju šis daudzums bija no 40 līdz 50 mg[19]. Tas ir neliels uzlabojums salīdzinājumā ar iepriekšējo ziņošanas periodu, kad 15 % staciju tika pārsniegti 50 mg un 6 % staciju šis rādītājs bija no 40 līdz 50 mg. Viszemākās nitrātu koncentrācijas tika konstatētas Somijā, Zviedrijā, Latvijā, Lietuvā un Īrijā, bet visaugstākās — Maltā un Vācijā. No dažādajiem ūdensobjektu veidiem vislabākā konstatētā kvalitāte bija norobežotos gruntsūdeņu objektos, kur gandrīz 85 % staciju nitrātu koncentrācija bija mazāka par 25 mg uz litru[20]. To staciju īpatsvars, kurās šis rādītājs pārsniedza 50 mg, bija lielāks 5–15 m gruntsūdeņu dziļumā nekā dziļos gruntsūdeņu objektos, lai gan atšķirības starp gruntsūdeņu līmeņiem bija nelielas.

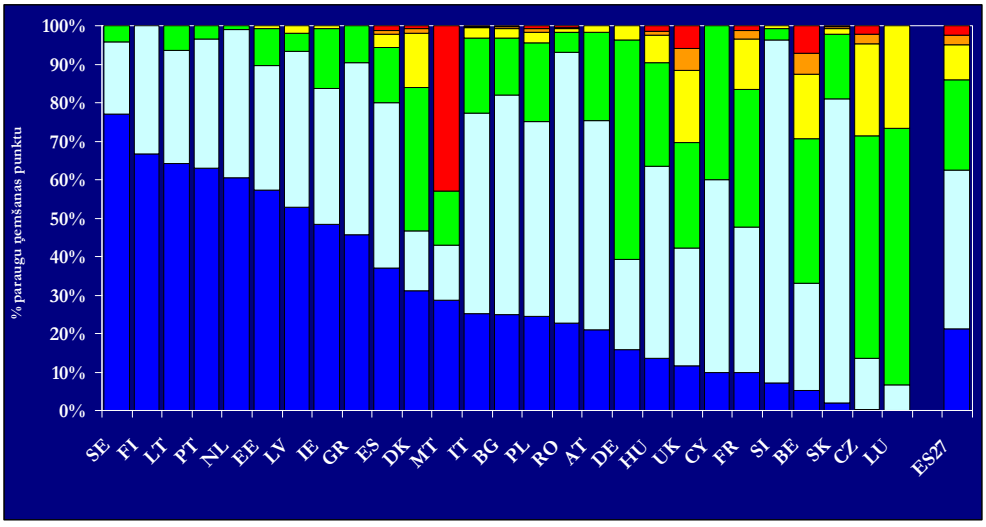

15 Sk. dienestu darba dokumenta I sadaļas 3. attēlu.
16 Sk. dienestu darba dokumenta I sadaļas 7. tabulu un 4. attēlu.
17 Sk. dienestu darba dokumenta I sadaļas 8. tabulu.
18 Sk. dienestu darba dokumenta I sadaļas 5. attēlu.
19 Sk. dienestu darba dokumenta I sadaļas 6. attēlu, 9. tabulu un 1. karti.
20 Sk. dienestu darba dokumenta I sadaļas 7. attēlu.

A. attēls. *Gruntsūdeņu kvalitātes klases (gada vidējās nitrātu koncentrācijas)*[21,22]*. Šie rezultāti aptver visas gruntsūdens stacijas visos dziļumos.*

Virszemes saldūdens

Pamatojoties uz visu paziņoto monitoringa staciju gada vidējiem rādītājiem ES-27 valstīs, 62,5 % staciju nitrātu koncentrācija bija zemāka par 10 mg uz litru, savukārt 2,4 % staciju to koncentrācija bija no 40 līdz 50 mg uz litru un 2,4 % staciju tā pārsniedza 50 mg uz litru[23]. Arī tas ir uzlabojums salīdzinājumā ar iepriekšējo ziņošanas periodu, kad 3 % staciju tika pārsniegti 50 mg uz litru un 2,9 % staciju šis rādītājs bija no 40 līdz 50 mg uz litru. Attiecībā uz vidējiem rādītājiem ziemā 2,9 % staciju bija pārsniegti 25 mg uz litru un 2,4 % staciju bija pārsniegti 50 mg uz litru. Viszemākās gada vidējās nitrātu koncentrācijas virszemes saldūdeņos tika konstatētas Somijā un Zviedrijā, kā arī Lietuvā, Portugālē un Nīderlandē, savukārt visaugstākās tās bija Maltā, Apvienotajā Karalistē un Beļģijā, kur lielā daļā staciju tika pārsniegti 40 mg nitrātu uz litru.

B. attēls. *Virszemes saldūdeņu kvalitātes klases (gada vidējās nitrātu koncentrācijas).*

Trofiskā stāvokļa novērtējums dažādās dalībvalstīs būtiski atšķīrās ne tikai attiecībā uz izmantotajiem parametriem, bet arī trofiskā stāvokļa klašu noteikšanas metodoloģijas ziņā[24]. Turklāt dažas dalībvalstis nav iesniegušas datus vai arī ir iesniegušas nepilnīgus datus par eitrofikāciju upēs (Vācija, Dānija, Francija, Kipra, Malta, Rumānija un Apvienotā Karaliste) un ezeros (Kipra, Čehijas Republika, Francija, Luksemburga, Malta un Apvienotā Karaliste).

No visām paziņotajām upju monitoringa stacijām ES-27 valstīs 16,3 % un 6,3 % bija attiecīgi eitrofiskas un hipertrofiskas, savukārt 35,4 % un 20,6 % bija attiecīgi oligotrofiskas vai ultraoligotrofiskas. Vislielākais upēs ierīkoto ultraoligotrofisko staciju īpatsvars tika konstatēts Spānijā, kā arī Bulgārijā un Slovēnijā, savukārt

21 Gruntsūdens stacijās, kur ilgtermiņā nitrātu koncentrācijas bijušas zemas, paraugi var būt ņemti retāk nekā reizi četros gados. Rezultātā šeit uzrādītā to gruntsūdens staciju proporcija, kurās nitrātu koncentrācijas ir augstas, var būt nedaudz lielāka nekā patiesībā.

22 Dažos gadījumos pastāv ievērojamas atšķirības monitoringa staciju skaita ziņā (piem., Austrija par 2008.–2011. gadu ir paziņojusi datus no visām monitoringa stacijām, kamēr par 2004.–2007. gadu tā bija paziņojusi agregētus datus). Tāpēc var būt grūti salīdzināt A. attēlu un 2. attēlu, kurš atrodams *Komisijas dienestu darba dokumenta pavaddokumentā Komisijas ziņojumam Padomei un Eiropas Parlamentam par to, kā īstenota Padomes Direktīva 91/676/EEK attiecībā uz ūdeņu aizsardzību pret piesārņojumu, ko rada lauksaimnieciskas izcelsmes nitrāti, laikposmā no 2004. līdz 2007. gadam, pamatojoties uz dalībvalstu sniegtajiem ziņojumiem*.

23 Sk. dienestu darba dokumenta I sadaļas 8. attēlu, 10. tabulu un 4. karti.

24 Sk. dalībvalstu kopsavilkuma lapas dienestu darba dokumenta V sadaļā.

vislielākais hipertrofisko staciju īpatsvars konstatēts Beļģijā un Nīderlandē, kā arī Čehijas Republikā un Somijā. Augsts eitrofikācijas līmenis tika konstatēts arī Lietuvā un Luksemburgā[25].

No visām paziņotajām ezeru monitoringa stacijām ES-27 valstīs 24,1 % un 12,7 % bija attiecīgi eitrofiskas un hipertrofiskas, savukārt 36,6 % un 2,4 % bija attiecīgi oligotrofiskas vai ultraoligotrofiskas. Vislielākais ezeros ierīkoto ultraoligotrofisko staciju īpatsvars tika konstatēts Latvijā, kā arī Spānijā, savukārt vislielākais eitrofisko vai hipertrofisko staciju īpatsvars konstatēts Nīderlandē, kā arī Dānijā, Slovākijā, Polijā, Bulgārijā un Beļģijā[26]. Kopumā upēs trofiskais stāvoklis ir labāks nekā ezeros[27].

Sālsūdeņi

Sālsūdeņos[28] nitrātu koncentrācija ir zemāka nekā saldūdenī[29]; gadā vidēji 1,4 % staciju tā pārsniedz 25 mg nitrātu uz litru, bet 72,5 % staciju tā ir zemāka nekā 2 mg. Līdzīgi ir arī vidējie rādītāji ziemā un maksimālie rādītāji.

Nav iespējams veikt trofiskā stāvokļa salīdzinājumu ES-27 valstu līmenī, jo trūkst datu no daudzām dalībvalstīm[30], kā arī būtiski atšķiras tajās izmantotā metodoloģija. Tā piemēram, Kipra, Rumānija, Vācija, Dānija, Francija, Īrija, Portugāle un Zviedrija datus neiesniedza. No Apvienotās Karalistes datus iesniedza vienīgi Ziemeļīrija (digitālā formā). No Beļģijas datus iesniedza vienīgi Flandrija. Pamatojoties uz pieejamo informāciju, Beļģijā visi sālsūdeņi bija hipertrofiski, bet Bulgārijā, Latvijā, Lietuvā un Nīderlandē visās stacijās tie bija eitrofiski.

Ūdens kvalitātes tendences

Gruntsūdeņi

Salīdzinot ūdens monitoringa rezultātus par 2008.–2011. gada ziņošanas periodu ar rezultātiem par 2004.–2007. gadu, ES-27 valstīs kopumā un daudzās atsevišķās dalībvalstīs lielākajā daļā monitoringa staciju bija vērojama koncentrāciju stabilitātes tendence (42,7 % visā ES), savukārt to staciju īpatsvars, kurās koncentrācijas samazinājās, bija gandrīz tāds pats kā to staciju īpatsvars, kurās koncentrācijas palielinājās (attiecīgi 30,7 % un 26,6 %); šī situācija ir līdzīga iepriekšējiem ziņošanas periodiem[31]. Vislielākais to staciju īpatsvars, kurās koncentrācijas samazinājās, ir novērots Īrijā, visstabilākais stāvoklis ir Latvijā, bet vislielākais to staciju īpatsvars, kurās koncentrācijas pieauga, ir novērots Igaunijā.

Virszemes saldūdeņi

ES-27 valstīs vidējās gada nitrātu koncentrācijas samazināšanās tendence novērota 42,1 % no visām saldūdeņu monitoringa stacijām, no kurām 12,1 % bija novērojama būtiska samazināšanās tendence[32]. No visām monitoringa stacijām 38,7 % staciju bija vērojama stabila koncentrācija un 19,1 % staciju bija vērojama koncentrāciju pieauguma tendence[33]. Saldūdeņu kvalitāte pašreizējā ziņošanas periodā ES-

25 Sk. dienestu darba dokumenta I sadaļas 10. attēlu.
26 Sk. dienestu darba dokumenta I sadaļas 11. attēlu.
27 Sk. dienestu darba dokumenta I sadaļas 12. attēlu un 7. karti.
28 "Sālsūdeņi" ir pārejas, piekrastes un jūras ūdeņi.
29 Sk. dienestu darba dokumenta I sadaļas 9. attēlu.
30 Sk. dienestu darba dokumenta I sadaļas 13.a–d attēlu.
31 Sk. dienestu darba dokumenta I sadaļas 14. attēlu un 3. karti.
32 Būtisku samazināšanās tendenci definē kā nitrātu koncentrācijas vērtību starpību, kas pārsniedz 5 mg/l.
33 Sk. dienestu darba dokumenta I sadaļas 15. attēlu un 6. karti.

27 valstīs ir uzlabojusies. To staciju īpatsvars, kurās pārsniegti 25 vai 50 mg nitrātu uz litru, salīdzinājumā ar 2004.–2007. gadu ir samazinājies. Tendenču dati par virszemes ūdeņu trofisko stāvokli nav pieejami, jo trūkst datu par lielāko daļu ūdeņu.

4. NITRĀTJUTĪGO ZONU NOTEIKŠANA

Dalībvalstīm par jutīgām zonām jānosaka visas to teritorijas platības, no kurām ir notece piesārņotos ūdeņos vai ūdeņos, kas varētu tikt piesārņoti, ja netiek veikti nekādi pasākumi. Vismaz reizi četros gados dalībvalstīm ir jāpārskata un vajadzības gadījumā jāmaina nitrātjutīgās zonas, pamatojoties uz ūdens monitoringa rezultātiem. Dalībvalstis tā vietā, lai noteiktu konkrētas zonas, var izvēlēties visā to teritorijā īstenot rīcības programmu. Šo pieeju ir izmantojusi Austrija, Dānija, Flandrijas reģions, Īrija, Lietuva, Luksemburga, Malta, Nīderlande, Slovēnija, Somija, Vācija un Ziemeļīrija, nodrošinot labāku aizsardzību visiem ūdeņiem, nevis tikai tiem, kas atbilst direktīvas I pielikumā noteiktajiem kritērijiem.

Ieskaitot to dalībvalstu teritoriju, kas izmanto visas teritorijas pieeju, kopējā ES platība, kurā īsteno rīcības programmas, 2012. gadā bija aptuveni 1 952 086,5 km^2 jeb aptuveni 46,7 % no ES kopējās platības.

Salīdzinājumā ar 2008. gadu kopējā ES teritorija, kas noteikta kā jutīga zona, ir palielinājusies, it īpaši Rumānijā, Valonijas reģionā Beļģijā, Spānijā, Zviedrijā un Apvienotajā Karalistē[34].

5. RĪCĪBAS PROGRAMMAS

Dalībvalstīm ir jāizstrādā viena vai vairākas rīcības programmas, kuras īsteno noteiktajās jutīgajās zonās vai visā teritorijā. Minētajās rīcības programmās jāiekļauj vismaz tie pasākumi, kas minēti direktīvas II un III pielikumā un kas cita starpā attiecas uz periodiem, kad mēslošana ar minerālmēsliem un organisko mēslojumu ir liegta, pakaišu kūtsmēslu krātuvju minimālo vajadzīgo ietilpību, ierobežojumiem mēslojuma iestrādāšanai augsnē vai vietās, kas atrodas ūdeņu tuvumā vai nogāzēs.

Laikposmā no 2008. līdz 2011. gadam šādas 23 dalībvalstis ir pieņēmušas jaunas rīcības programmas vai ir tās pārskatījušas: Apvienotā Karaliste, Austrija, Beļģija, Bulgārija, Čehijas Republika, Francija, Igaunija, Īrija, Kipra, Latvija, Lietuva, Luksemburga, Malta, Nīderlande, Polija, Portugāle, Rumānija, Slovākija, Slovēnija, Ungārija un Zviedrija, un vairāki Itālijas un Spānijas reģioni. Pārveidotajās rīcības programmās daudzos gadījumos noteiktas stingrākas prasības par periodiem vircas un mēslojuma iestrādāšanai zemē un attiecīgi par dzīvnieku kūtsmēslu krātuvju ietilpību. Tas pats attiecas uz kūtsmēslu un mēslojuma izmantošanu nelabvēlīgos laikapstākļos, nogāzēs un ūdeņu tuvumā.

Dalībvalstis ir paziņojušas ļoti maz informācijas par rīcības programmu efektivitāti, novēršot un samazinot nitrātu piesārņojumu ūdenī, un tas dod pamatu bažām. Dalībvalstīm — arī attiecībā uz termiņiem — būtu jānovērtē rīcības programmu ietekme uz ūdens kvalitāti, lai varētu pieņemt informētus lēmumus un sasniegt gan Nitrātu direktīvas, gan citu ūdens aizsardzības jomā pieņemto tiesību aktu mērķus. Plašākā mērogā redzams, ka dažās dalībvalstīs rīcības programmu īstenošana ir ļāvusi uzlabot ūdens kvalitāti. Dalībvalstīs, kurās rīcības programmas nesen pārskatītas, būs vajadzīgs laiks, lai jauno pasākumu ietekme kļūtu pilnībā redzama.

[34] Sk. dienestu darba dokumenta II sadaļas 11. tabulu un 8. karti.

Citās dalībvalstīs stāvokļa uzlabošanos var kavēt dažādi faktori, kas saistīti ne tikai ar dažu rīcības programmas pasākumu nepiemērotību, bet arī ar to, ka rīcības programmas tiek īstenotas mazās vai sadrumstalotās teritorijās (piemēram, Polijā, Francijā un Itālijā), vai arī ar daudzajiem izņēmumiem, kuri piemērojami vispārējiem noteikumiem (piemēram, izņēmumi attiecībā uz mēslošanas lieguma periodiem Nīderlandē, Vācijā un Luksemburgā).

Viens no sarežģītākajiem pasākumiem, kas jāīsteno visā ES, joprojām ir mēslojuma izmantošanas vispārējie ierobežojumi. Dažas dalībvalstis ir izvēlējušās noteikt kopējā slāpekļa daudzuma ierobežojumus visām kultūrām (Nīderlande, Īrija, Ziemeļīrija un Flandrija piemēro ierobežojumus arī fosforam); tas ir vienkāršs un skaidrs veids, kā informēt lauksaimniekus par viņu pienākumu un atvieglot kontroli. Citas ir izvēlējušās piemērot sarežģītākas, mazāk skaidras sistēmas, kas tāpēc varētu būt mazāk efektīvas ūdens resursu aizsardzībā.

Vēl viens aspekts, kam jāpievērš vairāk uzmanības, ir pakaišu kūtsmēslu krātuvju ietilpība. Tas rada būtisku finansiālu slogu lauksaimniekiem, lai gan šo slogu līdzsvaro samazinātais minerālmēslu patēriņš (un turklāt ir mazāk siltumnīcefekta gāzu emisiju), jo kūtsmēslu gadījumā slāpekļa efektivitāte ir lielāka un lauksaimnieku darba apstākļi — labāki. Šajā jomā ir vajadzīgi uzlaboti pasākumi, tostarp vairāk informācijas par pašlaik pieejamo krātuvju ietilpību lauku saimniecību līmenī.

Par rīcības programmu kontroli atbild dalībvalstis, un svarīgs aspekts, lai nodrošinātu, ka lauksaimnieki tās ievēro, ir savstarpējās atbilstības ar kopējo lauksaimniecības politiku izmantošana. Runājot par pieeju attiecībā uz kontroli, ir īpaši jāmin Nīderlande un Flandrija, kas izstrādājušas stingrus kūtsmēslu aprites kontroles režīmus, izmantojot GPS izsekošanas sistēmas.

6. ATKĀPES NO IEROBEŽOJUMA 170 KG N/HA/GADĀ

Nitrātu direktīvā ir paredzēta iespēja atkāpties no maksimālā daudzuma, kas ir 170 kg pakaišu kūtsmēslu radītā slāpekļa uz hektāru gadā, ar nosacījumu, ka ir izpildīti direktīvas III pielikumā noteiktie objektīvie kritēriji un ka daudzumi, uz kuriem attiecas atkāpe, nekavē direktīvas mērķu sasniegšanu.

Atkāpes piešķir ar Komisijas lēmumu, ko pieņem, pamatojoties uz atzinumu, kuru sniegusi Nitrātu komiteja, kas Komisijai palīdz direktīvas īstenošanā. 2012. gada beigās atkāpes bija spēkā septiņās dalībvalstīs visā to teritorijā (Dānijā, Nīderlandē, Vācijā, Apvienotajā Karalistē, Īrijā) vai dažos to reģionos (Flandrijas reģionā Beļģijā un Lombardijas, Pjemontes, Veneto un Emīlijas-Romanjas reģionā Itālijā)[35]. Pārvaldības standartiem, kuru ievērošana tiek prasīta no atkāpes saņemošajiem lauksaimniekiem, jābūt augstākiem nekā rīcības programmu standartiem, un tajos jābūt noteiktām papildu prasībām par mēslojuma izmantošanas plānošanu un papildu ierobežojumiem zemes pārvaldībai. Komisija arī turpmāk attiecīgi rīkosies, lai nodrošinātu šādu programmu kvalitāti, jo īpaši tādā kontekstā kā jaunu atkāpju piešķiršana, līdzšinējo atkāpju termiņa pagarināšana un arī ūdens kvalitātes tendences.

[35] Sk. dienestu darba dokumenta III sadaļas 12. tabulu.

7. ŪDENS KVALITĀTES PROGNOZES

Metodes, ko dalībvalstis izmanto, lai novērtētu ūdens kvalitātes izmaiņas, ir balstītas pārsvarā uz tendenču analīzi un/vai datorsimulācijām, dažkārt tās apvienojot ar lauksaimniecības prakses izmaiņu analīzi. Ne visas dalībvalstis ir iesniegušas šo informāciju.

Pieejamo analīžu rezultāti liecina, ka lielākā daļa dalībvalstu prognozē: nitrātu koncentrācijas turpinās samazināties gruntsūdeņos un virszemes ūdeņos; to noteiks direktīvas īstenošanas veicinātās izmaiņas lauksaimniecības praksē un vairāki agrovides pasākumi, kuri iekļauti lauku attīstības programmās, kā arī savstarpējās atbilstības piemērošana. Tomēr šīs prognozes nav drošas; iemesls ir būtiskās klimata un augsnes apstākļu atšķirības un to ietekme uz ūdens, jo īpaši gruntsūdeņu, kvalitāti.

8. PĀRKĀPUMA PROCEDŪRAS

Kopš 2013. gada jūnija ir ierosinātas desmit pārkāpuma lietas pret astoņām valstīm (pret Franciju par nitrātjutīgas zonas (NJZ) noteikšanu, pret Franciju par rīcības programmu (RP), pret Luksemburgu par RP, pret Grieķiju par NJZ, pret Grieķiju par RP, pret Poliju par NJZ un RP, pret Slovākiju par monitoringu, NJZ un RP, pret Bulgāriju par RP, pret Itāliju par RP un pret Latviju par RP). Turklāt ir adresēti septiņi pilotpieprasījumi[36] septiņām dalībvalstīm (Valonijas reģionam Beļģijā par NJZ, RP un kontroli, Bulgārijai par monitoringu un NJZ, Zviedrijai par NJZ, Maltai par RP, Kiprai par RP, Čehijas Republikai par RP, Igaunijai par RP), lai precizētu jautājumus, kas saistīti ar dažiem aspektiem to tiesību aktos, ar kuriem tiek īstenota Nitrātu direktīva.

Lietas, kas attiecas uz NJZ noteikšanu, bieži vien ir saistītas ar eitrofisko ūdeņu nepilnīgu apzināšanu un/vai to teritoriju nepilnīgu noteikšanu, kuras noplūdina piesārņojumu šādos ūdeņos. Tas īpaši attiecas uz jūras ūdeņiem.

Lietas, kas attiecas uz rīcības programmām, visbiežāk ir saistītas ar nepietiekami ilgiem lieguma periodiem mēslojuma un kūtsmēslu iestrādāšanai augsnē, nepietiekamām prasībām attiecībā uz kūtsmēslu krātuvju ietilpību, nepietiekamiem un/vai neskaidriem noteikumiem par kopējā mēslojuma daudzuma ierobežošanu, nepietiekamiem noteikumiem par ūdens piesārņojuma novēršanu, pieņemot noteikumus par mēslojuma iestrādāšanu stāvās nogāzēs, sasalušā vai ar sniegu klātā augsnē vai ūdensteču tuvumā.

9. SECINĀJUMI UN TURPMĀK RISINĀMIE JAUTĀJUMI

Laikposmā no 2008. līdz 2011. gadam salīdzinājumā ar 2004.–2007. gadu lauksaimniecības radītais piesārņojums, kaut arī neviendabīgi, ir samazinājies attiecībā uz liellopu, cūku un aitu skaitu un saglabājies nemainīgs attiecībā uz mājputniem. Tajā pašā laikā, turpinot ilgtermiņa tendenci, ir samazinājies minerālmēslu patēriņš.

Ūdens kvalitātes monitorings ir uzlabojies, palielinoties gruntsūdeņu un virszemes ūdeņu monitoringa staciju kopējam skaitam. No visām paziņotajām gruntsūdeņu monitoringa stacijām 14,4 % staciju bija pārsniegti 50 mg nitrātu uz litru, bet 5,9 %

[36] *EU Pilot* ir sistēma, kas izstrādāta 2008. gadā, pamatojoties uz Komisijas paziņojumu "Kopienas tiesību aktu piemērošana" (COM(2007) 502 galīgā redakcija), lai uzlabotu Komisijas dienestu un dalībvalstu iestāžu kopīgā darba metodi.

staciju to koncentrācija bija no 40 līdz 50 mg uz litru; tas liecina par nelielu uzlabojumu salīdzinājumā ar iepriekšējo ziņošanas periodu, bet tajā pašā laikā arī par to, ka ir vajadzīga turpmāka rīcība, lai samazinātu un novērstu piesārņojumu. Situācija visā ES atšķiras, tomēr dažās dalībvalstīs rīcības programmas jau tagad sniedz labus rezultātus.

Saldūdeņu kvalitāte attiecībā uz nitrātu koncentrāciju ir uzlabojusies. Salīdzinājumā ar iepriekšējo ziņošanas periodu ir samazinājies to staciju īpatsvars, kurās pārsniegti 25 vai 50 mg nitrātu uz litru. Tomēr nevar izdarīt secinājumus par trofiskā stāvokļa izmaiņām, jo: i) atšķiras dalībvalstu izmantotās novērtējuma metodes un ii) trūkst datu, jo īpaši par sālsūdens objektiem. Tomēr pārejas, piekrastes un jūras ūdeņi daudzās Eiropas daļās joprojām ir eitrofiski (Baltijas jūra un tās piekraste, Melnā jūra, Ziemeļjūras un Vidusjūras piekrastes daļas). Lai gan tas ir atkarīgs arī no citiem piesārņojuma avotiem (piemēram, no cilvēka radītā piesārņojuma, sevišķi tūristu iecienītās piekrastes zonās), ir vajadzīga papildu rīcība, proti, NJZ noteikšanas jomas paplašināšana un rīcības programmu nostiprināšana.

Ar stingrākiem pasākumiem, labāku mēslošanas metodoloģiju un labāku izpildāmību ir uzlabota rīcības programmu vispārējā kvalitāte. Uzlabota arī informētība par direktīvā noteiktajiem pienākumiem. Tomēr joprojām nav atrisinātas vairākas problēmas, kas saistītas galvenokārt ar augsnē iestrādājamā mēslojuma daudzuma ierobežošanu un pasākumiem, kuri attiecas uz pakaišu kūtsmēslu krātuvju ietilpību un izbūvi. Citi aspekti, piemēram, enerģijas kultūru un biogāzes nozares nesenā attīstība (sevišķi Vācijā), rada jaunas problēmas, kas būs pienācīgi jāņem vērā rīcības programmās. Līdzīgā veidā, palielinoties izslaukumam dažās dalībvalstīs, būs nepieciešams pielāgot kūtsmēslu ražošanas koeficientus uz vienu piena govi. Runājot par pozitīvo, ir uzlaboti daži neatgremotāju dzīvnieku barošanas režīmi attiecībā uz proteīnu un fosfātu saturu barībā; tam būtu vēl vairāk jāsamazina nitrātu radītais piesārņojums.

Dārzkopības kultūru radītais piesārņojums nav pietiekami ņemts vērā rīcības programmās, tomēr notiek sadarbība ar dalībvalstīm un zinātniekiem, lai uzlabotu izpratni un praksi šajā jomā. Tā kā dažās teritorijās dārzkopības kultūraugi to audzēšanas intensitātes un kultūru īpašību dēļ būtiski apdraud ūdens resursus, būs jāveic īpaši pasākumi.

Joprojām neatrisināta problēma ir tāda, ka laikā, kad lauksaimniecības prakse un ūdens kvalitāte kopumā uzlabojas, saglabājas daži "karstie punkti", kuros uzlabojumi vēl nav gaidāmi un kuriem nākotnē būs jāpievērš lielāka uzmanība, jo īpaši attiecībā uz rīcības programmu pasākumiem. Daži no šādiem "karstajiem punktiem" ir saistīti ar intensīvu mājlopu vai dārzkopības kultūru audzēšanu, bet citi — ar augsni un ģeoloģiskiem veidojumiem (piemēram, smilšu un lesa augsnes, kā arī karsta un citi porainie ieži). Dalībvalstīm būs jāņem vērā šie aspekti, arī īstenojot direktīvas 5. panta 5. punktā paredzētās prasības un noteikumus. Šā panta sakarībā Komisija turpmāk būs īpaši modra attiecībā uz to, cik liela ir dalībvalstu vajadzība veikt papildu pasākumus vai pastiprinātas darbības, ņemot vērā ūdens kvalitātes tendences.

Jaunākais novērtējums par Ūdens pamatdirektīvas (ŪPD)[37] īstenošanu, kā arī pētījumi, kas veikti saistībā ar starptautiskām konvencijām, liecina, ka lielāko daļu šķēršļu laba ES ūdeņu stāvokļa sasniegšanā rada izkliedēti piesārņojuma avoti. Tāpēc

[37] Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2000/60/EK, ar ko izveido sistēmu Kopienas rīcībai ūdens resursu politikas jomā, OV L 327, 22.12.2000., 1. lpp.

nesen sagatavotajā *Eiropas ūdens resursu aizsardzības konceptuālajā plānā*[38] Nitrātu direktīva ir noteikta par vienu no pamatpasākumiem, kas jāveic, lai sasniegtu ŪPD mērķus.

Turklāt ir pierādījies, ka Nitrātu direktīva palīdz samazināt amonjaka un slāpekļa oksīda emisijas, jo tā vispārēji veicina kūtsmēslu labāku pārvaldību un optimālu mēslojuma izmantošanu, to ierobežojot atbilstoši kultūru vajadzībām. Paplašinot nitrātjutīgās zonas un/vai piemērojot vienādus noteikumus ārpus nitrātjutīgajām zonām, vēl vairāk tiks samazinātas šīs emisijas gaisā.

Nitrātu direktīvas turpmāka īstenošana turklāt palīdzēs palielināt gan kūtsmēslu, gan minerālmēslu resursefektivitāti atbilstīgi konsultatīvajam paziņojumam par ilgtspējīgu fosfora izmantošanu (COM(2013) 517).

[38] COM(2012) 673 final.